

Ангел Каралийчев

Мраморното гущерче

Ние с именития съветски писател Константин Паустовски посетихме рушевините на някогашния римски град Никополис ад Иструм.

Дядо Иван, пазачът на хилядолетния град, заразказва:

– ...Римляните заробили нашите предходници, траките и се заловили да строят големи градове, където се събирали майстори каменоделци от цялата наша земя. Те са водили грозни войни, заробвали са покорените и най-големите им строежи са вършили робите, насметени по бойните поля и докарани с оковани ръце и крака.

През втория век от нашата ера е заселен този град, изграден от големи майстори, но той е разрушен само подир три столетият дивите хунски орди, които са прегазили Дунава и пристигнали тука за грабеж. Но животът в този разрушен град е мъждукал още много векове. Когато нахлули турците от Мала Азия в Тракия, тука още е имало хора и къщи. Дори когато рилските монаси прекарвали мощите на Иван Рилски в една ракла от Велико Търново до манастира през 1469 година, тъдява е живял боляринът Богдан, който е имал тука своя домашна църквица и в нея е положил свети Иван да пренощува. По-късно, не се знае кога, последните къщурки, в които са живели хора, са рухнали и настанала пустиня. Забрава покрила големия и шумен град. Пресъхнали кладенците. Пръст и шума затрупали някогашните улици. Нападали високите колони, дето са били наредени пред театъра и пред другите обществени сгради. Рухнали покривите, с трясък се съборили стените на каменните строителни работилници. Ветровете затрупали развалините с шума и пръст. Стотици години тука расла трева и дърветата пуснали корени. Преди Освобождението наблизе се заселили преселници, слезли от Балкана, и нарекли селото тъй, както се е наричал някогашният римски град. Но от нашето село в този стар град вие ще намерите само дялани камъни, вградени в някои сгради, мраморни колони, които някога са украсявали дворците, или мраморни саркофази, които по-рано нашенци бяха наредили и обърнали надолу с покривите покрай голямата чешма, където служеха за корита, и там си пояха добитъка.

Аз съм тука пазач на старините от началото на сегашния век. Тука ми побеляха космите и ми изпопадаха зъбите. Цял живот прекарах в тези рушевини. Голямата ми надежда е да доживея ония години, когато новото поколение ще разкопае този съборен град и ще разрови изпод земята такива съкровища, пред които с голямо удивление стоят пътешествениците в разкопките на древния италиански град Помпей, загинал под лавата на избухналия вулкан Везувий. И там по-изнапреж е имало нахвърлени камъни, трева, гущерчета, а сега градът е отново съживен за

хиляди посетители и поклонници от цял свят. Другарю Паустовски, погледнете горе върху напречния камък, който е подложен над колоните. Виждате ли нещо?

Старият руски писател засенчи очите си от слънцето. Втренчи поглед.

– Върху крайчеца на камъка не виждате ли нещо да пълзи?

– Виждам – отвърна Паустовски – едно гущерче, но то е неподвижно.

– Познахте – гущерче. Изглежда мъртво, но е по-живо от ония, които подскачат по камъните долу. Онова гущерче е вечно живо, защото е създадено от десницата на един забележителен майстор, дето се е трудил тука при изграждането на Никополис ад Иструм. Той е бил каменоделец и е издялал чудесните колони и статуите пред градския театър, в който са идвали стотици хиляди хора да гледат актьори, да слушат музикални инструменти и да наблюдават лични борци, дошли от всички краища на Балканския полуостров. А знаете ли защо майсторът е издялал от камък гущерчето? То седи отгоре, сякаш е залепено, а е изработено от същия мрамор, от който е издялана колоната. Затуй е непоклатимо.

– Защо, дядо Иване, според тебе е направено гущерчето? – попита другарят Паустовски.

– Това е подписът на каменоделеца. Той може би е бил неграмотен и по ония времена майсторите не са имали обичай да си издълбават имената върху паметниците, както правят сега. Те са оставяли белези, по които всеки от потомците може да ги познае. Такъв майстор е бил строителят на голямата театрална порта в градския театър. А сега, другари, ще ми позволите ли да разрежа една диня, донесена от моето родно село Никюп и замразена в кладенеца, от който са вадили вода преди две хиляди години. Аз спуснах в дървената кофа и пет-шест домата, които откъснах от моята тукашна градинка. Вижете ги – те са червени като кръв. Има и сол, нея пък държа в дървени захлупци. Ако искате, мога да ви донеса и ралица. Много е дъхава. Бера я по развалините. Заповядайте, другари! – дружелюбно ни покани домакинът.

Насядахме на едно одеяло, постлано върху пожълтялата трева, натопихме в захлупците нарязаните студени домати, а като посегнахме да срежем динята, тя изпраща и се раздвои.

– Видя ли как се пръсна? – тържествуващ ме запита дядо Иван. – Семенцата й са дребни като ония мушички, дето кацат по винените бъчви. А сладостта й няма равна на себе си. Заповядай, другарю

Паустовски! За тебе най-големият резен, защото си голям писател и твоята баба е била наша туркиня от Казанлък.

Похапнахме и загледани насреща към разкопаните старини, уморени от обиколката, полегнахме да откъснем. Аз се загледах насреща и мисълта ми се върна през ония векове, когато тука са нахълтали, варвари от север. Ей тъдява е била изправена в целия си ръст бронзовата статуя на император Гордиан III. С невъзмутимо спокойствие бронзовият император посрещнал нашествениците. Те разрушили всичките олтари и жертвеници. Изклали воловете, които теглели тежки коли с дълбоки шиносани колела и возели товари към Дунава, съборили работилниците, подгонили населението, бутнали някогашната статуя на император Гордиана, неговият труп паднал в издълбания път, а главата му се търкулнала и спряла в коловоза, където ветровете я затрупали с прахове и опазили през много векове. Там останал този бронзов император, додето преди петдесет години при първите разкопки археолозите са го намерили...

Загледах се насреща към изправените мраморни колони и потърсих с очи мраморното гущерче, което е надживяло хората, градовете и вековете, минали през тази равнина. И съм заспал хилядогодишен сън... Когато си отворих очите, видях, че се намирам в един хубав, многолюден град. Старите хора, които доживяваха последните си години в този град, ходеха с тоги, изтъкани от бял копринен плат, децата носеха дрешки, ушити от червени платове, а бащите им бяха стегнати в къси гащета и елечи без ръкави. В хлебарниците имаше четвъртити изпечени пшенични хлябове. Кривнах по една улица, където чух звънтеж на железарска работилница. Там видях ковачи на земеделски сечива, подкови за добитък и майстори на оръжия за хора. И тъкмо когато надникнах в градската библиотека, където зачехтах окачени обявления за продажба на нови книги от Овидий и Сенека, към мене се втурнаха безшумно двамина души. Те пристъпваха като сенки, хванаха ме мълчаливо отляво и отдясно и ме отвлякоха в една засенчена уличка, където ехтяха удари на метални длета върху камък. Стана ми ясно, че тука се намират каменоделските работилници на този град.

Жителите на каменарската махала, които бяха мъж и жена, са ме повикали да ми покажат нещо много важно. Те ме отведоха през една мъничка врата в някакво тясно мъничко дворче, където между две зашумени смокинови дръвчета се издигаше стройно паметниче само от две колони и гредичка, пречната отгоре. В подножието на паметничето грижливо беше скътана урна, издялана от розов мрамор. В нея имаше

прах на покойник, а отгоре върху напречната греда пълзеше едно мраморно гущерче, също като онова, което музейният пазач ни показва върху ръба на входната театрална порта. Мъжът и жената, които ме доведоха тука, бяха с неостригани коси и дълги нокти. Те тъгуваха дълбоко, че са изгубили съществото, чийто прах са прибрали в урната. Потресен от сълзите и неясните им гласове, аз се събудих, потънал в студена пот.

Разказах на дяда Ивана чудния си сън. Той поклати глава и отсече: „При тебе са се явили бащата и майката на своята рано загубена рожба. Аз съм виждал насън много сенки от миналото на този град. И да ти кажа ли на тебе, детенцето е било мъничко и пъргаво като гущерче. Бащата е дялал камъни за украсата, а майката е ходела на Росица да пере дрихи. Там е паднало палавото детенце и се е удавило. За да остави бащата безсмъртен спомен за рожбицата си, най-напред е изрязал от бяло камъче гущерчето, което до ден днешен се намира под земята, заровено някъде. Аз смятам, че твоят сън е правилен. Ще дойде ден, когато археолозите ще разкопаят този град и ще намерят паметничето на малкото покойниче, където са те завели насън бащата и майката. А пък през по-късните години майсторът направил много гущерчета в памет на своята рожба и все с гущерчета слагал своя подпис. Едно от тях е онова, което одева видяхме над колоните. По такива белези днешните археолози – отсъди старият пазач на никюпските развалини – познават ръцете, които са строили и оглаждали мраморите, изкарани от планинските каменоломни.“

КРАЙ

© Ангел Каралийчев

Сканиране и разпознаване: unicode, 2007

Редакция: BНorse, 2007

Публикация:

Ангел Каралийчев, НАЙ-ТЕЖКОТО ИМАНЕ – ПРИКАЗКИ И РАЗКАЗИ

Съставител ГЕОРГИ СТРУМСКИ

Библиотечно оформление СТЕФАН ГРУЕВ

Редакционна колегия ЕФРЕМ КАРАНФИЛОВ, ИВАН ЦВЕТКОВ, ЙОРДАН МИЛЕВ,
КАМЕН КАЛЧЕВ

Отговорен редактор НИКОЛАЙ ЯНКОВ. Редактор на издателството АННА
ПАНЧЕВА

Илюстрации АЛЕКСИ НАЧЕВ. Художник на корицата РАДОЙ БОЯДЖИЕВ.

Художествен редактор ИВАН МАРКОВ

Технически редактор ЕЛЕНА МЛЕЧЕВСКА. Коректор ТАНЯ СИМЕОНОВА

Първо издание. ЛГ. V. Тематичен № 13/9537172431/6006-2-79

Дадена за набор на 23. IV. 1979 г. Подписана за печат на 27. IX. 1979 г. Излязла от
печат на 10. X. 1979 г.

Поръчка № 118. Формат 1/16 60×90. Тираж 60 000. Печатни коли 16. Издателски коли
16. Цена 2 лв.

„НАРОДНА МЛАДЕЖ“ – ИЗДАТЕЛСТВО НА ЦК НА ДКМС. МОНОФОТО, ПЕЧАТ
И ПОДВЪРЗИЯ ДПК „Д. БЛАГОЕВ“. СОФИЯ – 1979

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3413>]